

Легенький М. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент, докторант
кафедри адміністративного права і процесу,
Національний університет «Львівська політехніка»
(Україна, Львів), gileya.org.ua@gmail.com

ПРОЕКТ ОСНОВНОГО ОСВІТЯНСЬКОГО ЗАКОНУ – ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПЕРЕСТОРОГИ

Проаналізовано проект Закону України «Про освіту». Охарактеризовані актуальність та значимість зазначеного законопроекту, а, відтак, і необхідність його прийняття та запровадження. Визначені проблемні аспекти та суперечності, виявлені у законопроекті. Внесені відповідні пропозиції щодо удосконалення формулювання проблемних норм.

Ключові слова: освіта, реформування освітньої галузі, проект Закону України «Про освіту», правова невідповідність».

Подальше реформування освітньої галузі в першу чергу вимагає глобальних напрацювань у напрямку його законодавчого забезпечення. Кардинальним кроком у вирішенні зазначеної проблеми має стати прийняття нового Закону України «Про освіту», який маючи статус базового, концептуального освітнянського закону, в свою чергу відіграє роль визначального та вихідного для прийняття цілої низки законів та підзаконних нормативних актів, що регулюють різноманітні галузі діяльності сфери вітчизняної освіти [2].

Метою зазначеного законопроекту є запровадження дієвого механізму врегулювання суспільних відносин, що виникають в процесі реалізації, охорони та захисту конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права та повноваження державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти, а також забезпечення законодавчих гарантій підвищення інвестиційної привабливості системи освіти, і, як наслідок, – економічне зростання і культурний розвиток країни в цілому.

Законопроектом передбачається здійснення системної реформи освіти, ґрунтуючись на базових концептуальних положеннях існуючої державної освітньої політики. Незмінними залишаться право людини на освіту, безкоштовна загальна середня освіта, збереження державних соціальних гарантій для вчителів, право на безкоштовні підручники, тощо. В той же час передбачається оновлення ключових аспектів освітньої діяльності – принципів державної освітньої політики, структури освітньої сфери, розподілу повноважень між органами управління освітою різних рівнів, тощо.

Суттєвому розширенню забезпечення права на освіту сприятиме запровадження громадського контролю і нагляду в освітніх закладах всіх рівнів, розгортання інклюзивної освіти та визнання як формальної, так і інформальної та неформальної освіти з можливістю їх конвертації, як це і передбачено законопроектом.

Наближенню вітчизняної освіти до європейських та світових стандартів має сприяти реформатування і оновлення змісту середньої освіти а також оновлення системи забезпечення якості освіти всіх рівнів. Останньому має сприяти Національне агентство кваліфікації, створення якого передбачене проектом Закону.

Важливою нормою, що гарантуватиме матеріально-технічне забезпечення вітчизняної освіти має стати норма законопроекту, яка передбачає асигнування освітніх витрат в розмірі, який не може бути меншим від 7 відсотків ВВП.

Актуальність прийняття зазначеного закону вимагає як необхідність його прийняття та реалізації у максимально стислі терміни, так і потребу в ретельному та прискіпливому опрацюванні законопроекту, який на виході має бути максимально відпрацьованим та узгодженим. І тому абсолютно обґрунтованим видається така пильна увага законодавців, педагогів та громадськості до зазначеного проекту Закону.

На нашу думку законопроект є прогресивним та революційним, має цілий ряд новацій, які забезпечать розвиток та становлення освітнянської галузі на базі здобутків вітчизняної та зарубіжної науки, дозволять прискорити інтеграцію української освіти до європейської та світової систем.

В той же час опрацювання законопроекту дає підстави для виявлення певних невідповідностей та внесення відповідних рекомендацій.

І перша пересторога стосується однієї з основних новацій законопроекту – введення дванадцятирічної середньої освіти. Законопроектом, зокрема, передбачено три рівні загальної середньої освіти – початкова освіта, тривалістю чотири роки, базова середня освіта, розрахована на п'ять років та, врешті-решт, профільна середня освіта, на яку законопроект виділив три роки. Логічність запропонованої тривалості останнього періоду викликає певні сумніви. На нашу думку, незважаючи на те, що проблема дванадцятирічної освіти в Україні ще недостатньою мірою вивчена і відпрацьована, запровадження її, спираючись на світовий педагогічний досвід, можливе і доцільне. Однак пересторогу викликає імперативний характер зазначеної норми. На нашу думку, слід залишити одинадцятирічну освіту як обов'язкову, передбачивши можливість дванадцятого року навчання (або третього на етапі профільної освіти) як варіативну для осіб, які бажають отримати більш ґрунтовні знання і продовжити здобуття освіти у вищих навчальних закладах.

В той же час потребує додаткове вивчення положення статті 12 законопроекту, згідно з яким початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. На нашу думку це може суперечити загальноприйнятій у психолого-педагогічній науці віковій періодизації, згідно з якою вікова криза, яка відділяє дошкільний вік від молодшого шкільного і, відповідно змінює провідний вид діяльності з ігрового на навчальний, припадає саме на сім років. Тим більше, що ми мали спробу спостерігати за результатами шкільної реформи 1985 року, яка передбачила навчання шести річок. Як результат адміністрація шкіл була змушена забезпечувати для шестирічок дитсадкові умови – денний сон, ігрові методи навчання, спеціальний розклад, тощо. Не зважаючи на це все рівно досить часто стикалися з фактами перевантаження, низької адаптації і, як результат, – стресової ситуації для дітей. У зв'язку з вищевикладеним пропонується переформулювати згадане положення, зазначивши, що початкова освіта здобувається, як правило, з семи років. При цьому необхідно передбачити можливість винятку для дітей, астрономічний вік яких не співпадає з біологічним і психологічним, тобто тим, які випереджають вік, чи затримуються у своєму розвитку.

Перестороги викликають і пропозиції законопроекту щодо заміни терміну «професійно-технічна освіта» на термін «професійна освіта», що, на нашу думку, є недоречним.

Термін «професійна освіта» за своїм змістом є значно ширшим від запропонованого і може бути застосованим до будь-якого освітнього процесу, метою якого є здобуття певної професії на всіх рівнях включаючи вищу освіту. Не сприяє чіткому розмежуванню цих понять і запропонована законопроектом мета професійної та вищої освіти, де вищу освіту відрізняє від професійної рівень компетентностей (якісна ознака) і наявність наукових чи творчих компетентностей. З метою чіткого розмежування зазначених рівнів освіти пропонується повернутися до вже усталеного терміну «професійно-технічна освіта». Це дозволить також уникнути додаткових заходів і витрат, пов'язаних з перейменуванням навчальних закладів та внесення змін до надвеликого масиву підзаконних нормативних актів, законів і кодексів, в тому числі бюджетного і, навіть, до Конституції України [1]. Таким чином у разі прийняття зазначеної норми може виникнути ситуація, яка полягатиме в тому що до внесення відповідних змін у Конституцію України, будуть діяти положення не новоприйнятого Закону, а конституційні норми, які мають вищу юридичну силу.

Важливою нормою законопроекту видається нововведене поняття академічної доброчесності. Вважаємо подібну новацію важливою нормою, яка здатна підвищити морально-етичний рівень учасника освітнього процесу. Важливо і те, що у законопроекті наводиться не тільки визначення і зміст академічної доброчесності, але і перелік дій (чи бездіяльності), які будуть вважатися її порушеннями, та пропонується перелік санкцій у випадку вчинення зазначених дій. В той же час викликає сумнів визначення хабарництва як порушення академічної доброчесності. Безумовно такі огидні асоціальні дії як одержання хабара не повинні мати місця в освітньому середовищі. Однак одержання хабара є кримінально караним діянням, відповідальність за яке передбачена Кримінальним Кодексом України. Таким чином пропонується переформулювати аналізоване визначення порушення академічної доброчесності, визначивши його як отримання (надання) учасником освітнього процесу неправомірної вигоди з використанням свого службового становища.

Перехідними положеннями законопроекту передбачено внесення змін до статті 17 Закону України «Про вищу освіту». Вказані зміни пропонують принципово нову процедуру формування складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Навзаєм виборів представників на з'їздах передбачено обрання членів агентства спеціальною конкурсною комісією склад якої і порядок формування детально розписаний. Залишивши поза межами обговорення недоліки і переваги існуючого та запропонованого порядку формування складу Національного агентства вважаємо за доцільне вказати на декілька нормативних моментів, неврахованих яких може призвести у подальшому до правових колізій.

По-перше термін повноважень членів Національного агентства встановлено як три роки, але не визначено, з якого моменту ці повноваження починаються – з дня рішення конкурсною комісією, з дня затвердження складу відповідним розпорядчим документом Кабінету Міністрів, з дня першого засідання, чи інше. Пропонується передбачити норму, згідно з якою термін повноважень членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти розпочинається з моменту їх призначення

Кабінетом Міністрів України на підставі рішення Конкурсної комісії за результатами конкурсного відбору.

Також потрібно врахувати, що на момент прийняття закону буде діяти склад Національного агентства, обраний і призначений за попереднім порядком. А тому доцільно встановити легітимність складу чинного агентства і передбачити, що новоприйнятий порядок його формування починає застосовуватися з моменту завершення повноважень чинного складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Коригування потребує і норма закону, яка не допускає до складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти осіб, які визнані винними у вчиненні корупційного правопорушення чи піддавалися адміністративному стягненню за вчинення корупційного правопорушення, оскільки зміни в Кодексі України про адміністративні правопорушення визначають їх як адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Тому пропонується передбачити доопрацювати норму Перехідних положень законопроекту, яка передбачає, що не може бути членом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та Конкурсної комісії особа, яка за рішенням суду визнана винною у вчиненні корупційного правопорушення **чи правопорушення, пов'язаного з корупцією** – протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили або піддавалася адміністративному стягненню за корупційне правопорушення **чи правопорушення, пов'язаного з корупцією** – протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили.

І наостанок. Прийняття будь-якого закону – навіть найдосконалішого і всеохоплюючого – це лише половина справи. Другу половину складають нормативно-правові заходи по його імplementації. Потрібно внести достатню кількість поправок в чинні закони – щоб привести їх у відповідність до норм новоприйнятого, розробивши і затвердивши цілу низку урядових документів та відомчих наказів. Слід зазначити, що доопрацьований варіант законопроекту в цьому плані вигідно відрізняється від свого попередника, прикінцеві положення якого були неймовірно куці. Однак і запропонований варіант, передбачивши ґрунтовну роботу по приведенню норм чинного законодавства до положень аналізованого законопроекту обійшов своєю увагою підзаконні нормативні акти, які необхідно прийняти для того щоб новий закон зміг повноцінно діяти. Не наполягаючи саме на варіанті регулювання імplementації закону самим же законом, все ж зазначаємо, що центральний орган виконавчої влади в сфері освіти і науки просто зобов'язаний напрацювати широкомасштабний і ґрунтовний план імplementації законопроекту у разі його прийняття і бути готовим до його запровадження.

Зазначені пропозиції були надані автором тимчасовій робочій групі Комітету Верховної Ради України по опрацюванню проекту Закону України «Про освіту» та внесенню пропозицій до його розгляду у другому читанні під час роботи у складі зазначеної групи.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України «Про освіту» №1060–XII від 23.05.1991 – Відомості Верховної Ради УРСР (БВР), 1991, №34, ст.451.

3. Проект Закону «Про освіту» №3491-д від 04.04.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639.

4. Рада прийняла за основу законопроект про освіту. Укрінформ від 24 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rubric-society/2096586-rada-prijnala-za-osnovu-zakonoproekt-pro-osvitu.html>.

5. Співаковський О. В. Плюси і мінуси закону «Про освіту». Освіта.ua від 24 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/blogs/52392>.

References

1. Konstytucija Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» №1060-XII vid 23.05.1991 – Vidomosti Verhovnoi Rady URSR (VVR), 1991, №34, st.451.

3. Projekt Zakonu «Pro osvitu» №3491-d vid 04.04.2016. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639.

4. Rada prinyjala za osnovu zakonoproekt pro osvitu. Ukrinform vid 24 zhovtnja 2016 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrinform.ua/rubric-society/2096586-rada-prijnala-za-osnovu-zakonoproekt-pro-osvitu.html>.

5. Spivakovskiy O. V. Pljusy i minusy zakonu «Pro osvitu». Osvita. ua vid 24 zhovtnja 2016 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://osvita.ua/blogs/52392>.

Legenkiy M. I., Ph.D., associate professor, doctoral candidate of the department of administrative law and process, National University «Lviv Polytechnic» (Ukraine, Lvov), gileya.org.ua@gmail.com

Draft of the main law on education – perspectives and threats

The Draft Law of Ukraine «About education» was analyzed. The actuality and importance of the given draft law was characterized, and therefore the necessity of its adoption and implementation. Problematic aspects and contradictions of the draft law were defined. Recommendations to improving the formulation of the problematic norms were proposed.

Keywords: education, reforming of the educational sphere, draft Law of Ukraine «About education», legal not correspondence.

* * *

УДК 37.02:316.61–027.21

Васюк Ю. А.,
аспірантка кафедри філософії, Мелітопольський
державний педагогічний університет
ім. Богдана Хмельницького (Україна,
Мелітополь), 6178113@mail.ru

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПРОСТІР САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На основі сучасних філософсько-освітніх позицій проаналізовано освітнє середовище як простір самовизначення особистості. Зосереджено увагу на розумінні середовища як своєрідного соціокультурного феномену представниками соціології, психології, філософії, педагогіки. З опорою на визначені позиції конкретизовано освітнє середовище як компонент загальнокультурного простору, у якому взаємодіють різні процеси і чинники включення людини в культурні зв'язки з суспільством, набуття нею досвіду самостійної культурної діяльності й опанування навчаннями в цьому середовищі можливостями самовизначення. Поняття «освітній простір» розглянуто як родову характеристику освітнього середовища, що становить масштабний соціокультурний контекст та значною мірою є джерелом тих необхідних соціокультурних трансформацій, які неминує відображатися на кожному з визначених типів освітніх середовищ.

Ключові слова: соціокультурний простір, середовище самовизначення людини, освітнє середовище, види педагогічного середовища, ресурси й умови самовизначення особистості.

Сучасна система освіти є комплексним чинником трансформації українського суспільства, запорукою його входження у світовий соціокультурний контекст; її модернізація передбачає здійснення цілої низки

заходів, яка слугує механізмом переведення всієї освітньої галузі країни на якісно новий рівень. Процес реформування освіти зорієнтований першочергово на трансформацію організаційної структури та моделей різних навчальних закладів, вдосконалення змісту навчання, зміну навчально-методичного забезпечення. Більш глибокі перетворення й функціонування всієї структури освітньої системи з неминучістю призводять до зміни взаємозв'язків між її окремими елементами, а також до виникнення нових освітніх структур. Цілісність і стійкість освіти, ефективність її функціонування в умовах суспільних трансформацій може бути збереженою шляхом розроблення комплексних наукових основ забезпечення неперервності освіти й підтримки функціонування її як системи в перехідний період, що передбачає розробку відповідних концепцій та антикризових заходів, здатних максимально елімінувати негативні наслідки можливого розбалансування усієї системи.

Важливим при цьому є створення спеціального механізму взаємодії національної освітньої системи з освітніми системами інших країн для забезпечення наступності освіти в країні в контексті основних тенденцій розвитку міжнародного освітнього простору. Тому на часі перед філософією освіти постає правильне тлумачення термінів «простір» і «середовище» як актуальних у філософсько-культурологічному вимірі проблеми, а складні процеси соціальних змін у державі зумовлюють пошуки нового розуміння сутності таких понять як «освітній простір» та «освітнє середовище».

Аналіз значного масиву джерел доводить, що вченими ґрунтовно досліджено теоретико-методологічні засади педагогічної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, С. Клепко, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, В. Кушнір, О. Мороз, В. Радул, В. Сластьонін та ін.) і умови самовизначення особистості у вищих педагогічних навчальних закладах (О. Глузман, Р. Гуревич, А. Лисенко, В. Лозова, Н. Мойсеюк, Р. Олексенко, О. Пометун, Л. Римар, С. Сисоєва, Г. Тарасенко та ін.). Також широкому колу питань професійного саморозвитку сучасного вчителя присвячені праці філософів освіти та педагогів (А. Алексюк, Н. Бібік, В. Бондар, П. Гусак, О. Киричук, В. Луговий, Н. Кічук, О. Савченко, Г. Товканець, Ю. Шаповал, В. Шахова та ін.).

Аналіз літератури з проблеми дослідження уможливорює висновок про те, що питання тлумачення освітнього середовища в закладах освіти є актуальним для української педагогічної науки, його нинішня розробка ведеться з урахуванням досягнень світової науки: у монографіях дисертаціях та інших наукових працях висвітлено теоретичні концепції та класифікації дефініції «середовище» (С. Сергеев, В. Ясвін, К. Ясперс та ін.); набув поширення термін «освітнє середовище» (Є. Бондаревська, В. Веснін, І. Левицька, А. Лукіна, І. Улановська, О. Ярошинська та ін.); проведено низку спроб типізувати освітні середовища. Категорію «освітньо-виховне середовище» вивчали Л. Буєва, Ю. Кулюткін, Ю. Мануйлов, Л. Новикова, В. Петрівський, Н. Селіванова, С. Тарасов І. Якиманська та ін., «творче освітнє середовище» – К. Приходченко, В. Ясвін. У сучасних умовах інформатизації суспільства широко вживаним є термін «інформаційно-освітнє середовище навчального закладу» (А. Білощичкий, С. Лещук); проблематиці формування освітнього середовища